

NEMZETI TÁRSALKODÓ.

Első félv.

Kolozsvár, Martius' 26-án, 1840.

13. szám

Tartalom: Vizgyógyintézet Erdélyben, (— o — s.) 97. l. Felszólítás, és némely észrevételek „Az Erdélyi Diáta és Országos Végzése” című munka' harmadik kötetjére. 98. l. Donna Concha, (K. M.) 99. l. Erdélyi könyvsajtók' munkálatai ismertetése. I. (S.) 102. l. Könyvismertetés, (x x x.) 103. l. Literatúrái Jelentés, (Szerkesztőség) 104. lap.

Vizgyógyintézet Erdélyben.

Alig néhány éve a' graefenbergi vizgyógyszer' hirre kapásának, 's már sok ezren élnek vízzel, kik legnagyobb borivók voltak, noha e' részben a' közelebbi bort nem termő évek is befolyással lehetnek; sokan fürdenek hideg vízben, kik a' leghőbb napokban is a' melegítetet félve használták. Hatással van tehát minden új eszme a' közvéleményre, mit az újításon kapó elme felfog, követ, hogy ne látassék a' divati világtól hátra maradni. Hogy ezen gyógyreform mennyire üdves találmány az emberiségre, fejtegetni nem czélom, csak azt akarom megmutatni, hogy a' természet ezen legegyszerűbb gyógyszere régi, és Erdélyben is emberi emlékezet óta létezik.

Vagyon t. i. Alsó Fejér megyében, a' felső igeni járásban, egy alig 60 elszórt házból álló falu, Intre Gáld, a' k. fejérvári püspöki uradalomhoz tartozó; sűrű és rengeteg erdők, borzasztó, czukorsüveg egyenességben álló, majd boltivekként elhajló sziklák, itt ott a' győzhetetlen akadályokkal daczó emberi szorgalom által művelt szántóföldekké, vagy kaszálókká fordított meredek oldalak körzik a' helységet; a' szikláról sziklára kristály tisztaságban zuhogó gáldi patak' két partján elszórva állanak a' helység' zsindeyes és meszeletlen lakjai; ennek déli részén in vale komárniesi nyugotnak fekvé homlokkal van azon bükkös és fenyves

rengeteg, mellynek neve a' köznépnél La Ferredjeu; az erdő' kellős közepéből, a' patak' medrétől mint egy tíz ölnyi emelkedésben, kiáll egy kopasz szikla, 's ennek tetejéből gyönyörű tisztaságban, homlokot hasító hidegen, bőségben ömlik ki egy forrás három ölnyi eséssel a' természettől képzett tekonyó alakú kő gödörbe. A' vidékiek gyógyító tulajdont mondanak róla; sőt több mint egy napi járó földről jönnek ide a' hideglelősök, köszvényesek, bőrkütyésekben 's a' t. sinlődők, kik a' falusiak' bizonyítása szerint többnyire gyógyultan, felüdülve mennek honjokba. A' vele élés' rendszere után tudakozódva, annyit tudhattam meg, hogy csupán fürdésül használtatik; de feltéve azt, hogy az ide tolongó betegek inkább a' pónép közé tartozók 's szegények, tehát tehetségökhöz mért konyhával elláttattak: szűk részecskékre osztott élelmök mellett a' leirt fürdő' vagy zuhany' tiszta vizével élnek italul, mert különben is a' helységben a' bor nagy ritkaság. Így tehát azon állítás, hogy a' graefenbergi gyógyszer nem csak hirre kapása óta találmány, mivel Priesnitz rég foglalatoskodik orvoslásával, igazolva lehet; mert lám az intre gáldi hazánkban van, emberi emlékezet óta gyógyszerül használtatik, 's még is kevesen tudnak róla.

Azonban meg vagyok győződve, mi szerint a' graefenbergi víz cseppel sem hidegebb 's tisztább az intre gáldinál; 's ha igaz, hogy Priesnitz' gyógyításában csupán a' tiszta víz,

annak rendszeres alkalmazása, és mértékletes é-
letmód azon orvosszert, melly csuda gyógyítá-
sokat térszen, tehát semmivel sem tarthatni a'
graefenbergit hatásabbnak az in tre gáldinál;
még is több okok vannak, mellyek amannak e'
feletti elsősegít igazolják. Ugyan is: e' hazánk-
belinek csuda gyógyításait nem hirdelik egész
könyvek, repkeiratok, újságlapok; gyógyítási
hatása nagyon egyszerű körben t. i. a' pór nép'
száján forog, hol félszázadig is ellétezhetik a'
nélkül, hogy hirre kapjon. Továbbá: itt hijány-
zik egy rendes gyógyítást vezérlő Priesznitz, 's
mennyi idő kell még arra, hogy egy ide való
paraszt priesznitzi miveltiségre gyalulódjék! Nin-
csenek itt kényelmes szállások; sőt helyben alig
találni egy rossz marha pajtát is, 's a' zuhany-
hoz mint egy félórányi távulságban lakó család'
házai sem jobbak mint akármellyik lak havasi
falunkban. Végtere: bár alig van a' Kolozsvár-
ra menő nagy országutjától 5 órányira, sokkal
rosszabb az oda vivő út mintsem úri beteg annak
alkalmatlanságait felvállalhasssa. Tudtomra három
útja van az in tre gáldi fordónak: az első a'
Gáld' vizén fel; ezen Felső Gáld' végéig szekér-
rel mehetni, azon túl lóháton, 's itt ott gyalog
is; de a' ki a' természet' borzasztó szépségeit,
egy helvecziai, vagy tiroli vidéket akar maga
elébe varázsolni, annak nyaktörő útja bőven
jutalmazva lesz. Második, Magyar Igen felé, ló-
háton járható. A' harmadik pedig Czelnán, 's
ennek patakán fel, a' Kecsekő' irányában, az
úgy nevezett török árkon; de már itt töb-
bet gyalogol az utazó, mert az út némelly helytt
egyenes kőszikla oldalba vágott lépcsőkből áll.

Ha egy emberszerető, és a' vizgyógyszer-
rel nem ellenkező orvosnak eszébe jutna a' für-
dőt tekintetre venni, egy más tehetős embernek
akár gazdasági célból, akár felebarátiságból hoz-
zá csatlakozni, 's hozzája utat vágathatnának;
szállásokat építtetnének: gazdagjaink nem utaz-
nának tán nagy költséggel Graefenbergbe; mert a'

fordó' útja alkalmatlan ugyan, de a' hely olly
kies, olly meglepő, a' milliyent hazánk' erdős
vidékein a' regényes elme magának csak kép-
zelhet; így pedig valamint eddig, úgy ezután is
mint az egyszerű természet' gyógyintézete, csak
egyszerű fiai között fog hirben állani.

— o — s.

Felszólítás, és némelly észrevé- telek „Az Erdélyi Diacták és Országos Végzések“ czimű munka' harmadik kötetjére.

(Vége.)

142dik lap. k. Az oláh szélbeli katonaság'
regulamentuma nem 1767-bein december' 17-
kén, hanem 1766. november' 12kén költ.

144dik lap. Akkor midőn az országban tar-
tando ezeredek' száma a' militare regulamentum'
bévezetésében meghatározottat, még nem volt
felállítva a' szélbeli katonaság. De mióta ez ál-
tal az ország' nagy része elfoglaltatott, több-
nyire kevesebb lovasság, de sokszor több gya-
logság volt az országban.

147dik lap. b. A' szebeni árvák' házában
minden lelcenek és árvák a' catholica vallásban
neveltetnek. Az árvaház' privilegiuma, melly ál-
tal a' szebeni tanács' törvényhatósága alól kivé-
tetett, még soha törvényesen nem publicáltatott.
Az említett árvaház elébb a' protestansok' dis-
pensationalis taxáival, a' lotteria' jövedelmével,
és némelly dézmakkal doltáltatott; de minthogy
ez nem volt elég, 1776ban még a' monostori
dominium is, és évenként 4000 ft. a' tartományi
pénztárból adattatott, melly most is fizettetik.

148dik lap. e. 1774ben a' kolozsvári lyceum
mellett három jogtanító, mindegyik 700 f. fi-
zetéssel tétetett, és ezeknek fizetése 1776ban a'
tartományi pénztárból rendeltetett; úgy szintén

1774ben egy sebészi és bábaságot tanító 400 ft. fizetéssel, ugyan az ország' pénztárából.

1776ban rendelés tétetett, hogy négy főnemes catholicus ifiak az akkor úgy nevezett Sabaudica Academiában neveltessenek, és ezekért évenként az országtárából 2000 f. fizettessek. De ez nem soká tartott, és a' helyett mostan évenként 1000 ft. a' bécsi Theresiana Academiába, 800 f. a' stipendiorum fundusba fizettetik.

149dik lap. §. 1. 7ik rendben 1791 helyett 1781-et kell olvasni.

150dik lap. §. 2. Ezen országgyűlése az első volt 50 évi szünet után, és ott is semmi egyéb dolog nem vétegett elő, csak a' hódolás, ez pedig letétetvén a' gyűlés mindjárt elosztott. A' hódolásról soha articulus nem iratott; és József császár több gyűlést nem is hirdtetett.

161dik lap. §. 4. 2. A' 5dik rendben 1791 helyett olvasd 1781.

188dik lapon a' 9dik rendben renunciatio helyett olvasd remuneratio.

188dik lap. 6. A' census cathedraticust főképen a' libera ecclesiák' papjai fizették; libera ecclesiák' pedig voltak azok, mellyeknek papjai az egész dézmát vették (lásd Széredai series Epporum pag. 131.) Ezen censust pedig a' catholicus papok vagy plebanusok más országokban is a' legrégibb időtől fogva a' püspököknek fizették, és így Erdélyben is már a' reformatio előtt, és sokkal az előtt, hogy Báthori Kristóf és Báthori Zsigmond a' dézmának egy negyedét a' szász papoktól előbb' árendába vették, azután pedig Báthori Gábor azt ingyen megtartotta; annál fogva ezen negyednek a' cathedraticus censussal semmi köze nincsen. —

190dik lap. §. 7. Minekutána a' nemes magyar gárda 1774ben 60 főre reducáltatott, és egyszermind meghatároztatott volna, hogy az a' végre szánt 20,000 ftból azontúl csak 10,000 ft. fizetessék a' gárda' fundusába, a' többi 10,000

ft. pedig fordítassék más czélokra, József császár 1782ben azt parancsolta, hogy ezen fundusból minden évben 4,000 f. adassék a' lótenyésztés' gyarapítására, és jó maglovak' megszerzésére, mellynek következéséül ezen a' költségen maig is tartatnak 50 maglovak' az ország' számára. Az említett 10,000 ftból megmaradó somma pedig időnként a' következő módon rendeltetett el: u. m. a' normalis iskolák' számára 4000 f.; a' szebeni apácák' számára 7 leányka' nevelésére 720 f.; a' kolozsvári apácák' számára egy leányok' iskolája' tartása végett 200 f. — (ezen pénz mostan az odaváló apácák' elosztatásától fogva két iskola mesternek adatik); egy barom orvosnak 370 f. — ez később 500 fira neveltetett — két bába' számára 160 f. — ezek már megszűntek — végre a' normalis iskolák' kisebb költségeire 550 f.

195dik lap. §. 8. 1785ben a' monostori dominium a' szebeni árvák' házatól megint elvétegetett, és a' helyett a' kincstári pénztárból évenként 12,800 ft. adatott, melly somma későbbben 1799ben 7000 fira reducáltatott.

Ref. ezen csekély jegyzéseket azon reménnyel, és kívánsággal fejezi bé, hogy a' fent említett hecses könyv' érdemes szerzője azokat csak úgy tekintse, mint annak jelét, hogy Ref. fáradságos munkáját — mellynek bírálója teljességgel nem akar lenni — figyelmetesen végig elolvasta. — Ha pedig szabad volna még valamit ohajtani, tehát azt kíváná, hogy ezen igen hasznos munka' mind a' három kötetjéhez egy jó betürendi tárgymutató — index — készítessek, melly által az még inkább használható és közhasznu lenne.

Donna Concha.

Jaén szép város. Don Cáesar de Laoredra sok évök óta lakott ott, boldogul, 's szeret-

telve közönségesen. Jaéntől nem messze szép mezei birtoka volt, egy ház kies kerttel 's terjedelmes szántóföldekkel; de Don Caesar ritkán ment e' jószágába. Az emberek azt adák ennek okául, hogy kerülni akarja a' Don Murviedro vára' látását, melly szerény tekintetű birtokán felül magasan nyúlt fel egy dombon, vagy hogy Don Murviedrotól idegenkedik, ki korábban szíve' bizodalmas barátja volt, míg a' jelenben halálos ellensége. Találtak legyen történetesen együtt, a' legellenségesebb pillanatok — gyűlölettel 's megvetéssel teljeseket — villanták egymásra. A' sötét Don Murviedro mindig elsápadt, ha meglátá azon gyémántos gyűrűt, melyet a' vidám Don Caesar viselt, míg ez ellenben akkor látszott leginkább gyönyört találni abban, hogy annak tűzét a' napsugáron ragyogtassa. Azt beszélék az egész vidéken, hogy féltékenység gerjeszté ez engesztelhetlen gyűlöletet a' két barát között, 's hogy a' szóban forgó gyűrű a' szerelmi zálog, melly a' kegyeltnek juta részül.

Don Caesarnak szelid 's szeretetre méltó neje volt, 's egy lyánya, ki a' szent keresztiségben Santa Maria della Conception nevet nyert, 's kit rövidebben Donna Conchának nevezének közönségesen. Tizenharmadik évét tölté ő éppen, midőn VII. Ferdinand 1808ban Franciaországba vitetett, hol Valençayban francia státusfelvigyázat alatt tartatott 1814ben történt kiszabadításáig. Hat héti kormányzás után országától így elszakasztván a' huszannégy éves király, ez eseményt egész Spanyolországban szörnyű tüzet gerjesztett. Don Caesar nemes családból származott, mellynek nemzetségfaja nem igen messze terjedett. A' személyes függetlenséghez kora ifjúságától fogva nagyon hozzá szokott, 's földieinél tanultabb volt, legalább tanultabb mint millyek valának közönségesen azon korszakban. Az ekkor Spanyolhonban napi renden levő ujtásokhoz hő ragaszkodással vi-

seltetvén, a' Napoleón József gyűlölt párthi-veihez csatlakozék, kik afrancesadoknak vagy josefinoknak nevezettek.

Don Caesar ezen időben gyakrabban járá mezei birtokát, részint hogy a' political forrongásoktól távolabb essék, leginkább pedig, hogy ottan teljesebb gondját fordíthassa lyánya' nevelésére, kinek szépsége 's szellemi tehetsége napról napra jelesebben fejlődvén, szülei szemé-nye vala. Don Caesar törekvék lelkének komoly 's csaknem férfias irányt adni, 's mondani szokta: „E' súlyos viszontságok' korában még a' hölgyeknél sincs helyén a' csüggedékenység 's gyáva félelem.“ E' közben atya, anya 's lyány boldog napokat éltek mezei birtokukon, mindenként élvezni iparkodván a' vigás' örömeit, midőn, bár fedezetni ohajták, mind hármükben sejtés lappangott, hogy békés vidorságuk rövid lesz, mintegy téli nap. — Táncz 's zene kellemesíté estvéiket késő éjig, 's nappalikat olvasás 's elfogulatlan, barátságos társalgások között tölték, mintha éppen a' legmélyebb békehöz volt Spanyolországban. Donna Concha' névnapja e' közben közeledett, 's atya készületeket tőn, azt fényes bállal innepelni meg — — véletlenül ekkor dulatott fel a' kis család' vidám békéje.

Murviedro egészen más pályán haladott, mint Don Caesar de Laovedra. A' helyett, hogy ennek példajaként mezei birtokán maradott volna, Madridba sietett, 's ott azon felekezethez csatlakozott, melly a' francziákat minden áron ki akarta szorítani. Részt vőn minden gyűlésekben, mellyek a' legmélyebb titokban tartattak magában a' fővárosban is; az ifju József király lakvárosában, 's tulajdonképeni lelke volt mind azon összeesküvéseknek, mellyek a' néptől halálosan gyűlölt idegen uralkodást fenyegeték. Gyakran kalandozott össze gyalog egész hegyi vidékeket, hogy ottan guerillákat alakítson. Felekezének minden befolyással bíró férfival biztos

levelezésben állott, 's az ismeretes ideigleni junta' cselekvés módjára, melly hogy ellenhatása annál sikeresebb lehessen, látszatosan a' francziákkal egyetértően munkált, nevezetes befolyást gyakorolt. E' közben néhány lovag' kíséretében majd e', majd ama' városkában villant meg. Czim, bizonyos hivatal vagy valami kormányi megbízatás nélkül is parancsként vették szavait, 's hatalma nagy volt az országban.

Don Caesar gyakran kapott titkos intéseket, 's éppen azon időben, mikor lyánya' névnapját inneplendő, előkészületeket tőn, ezek sűrűbben jöttek, 's sürgetőbbben. De a' pórok között, kik hűbéresei voltak, kiknek ő jó 's szelid ura volt, valamint a' sok gyármüves' körében, kik neki köszönék kenyerüket, bátorságban hitte magát, elhanyagolt minden legkisebb előre vigyázási rendelkezést.

Elég helytelenül. Midőn éppen egy áttűnő kép' felállításával bibelődött, melly lyányát, 's a' szentséges védhölgyet sugárkoszorúzottan ábrázoló, lovagesapat termelt udvarán; háza' ajtója előtt talpra ugrottak. Don Murviedro jelenteté bé magát Don Caesarnak. Mi előtt ez időt nyert volna álmétkodásából 's meglepetéséből föleszmélni: ellensége bélépett a' szobába, 's mosolygás közt, mellyben pokoli gúny fekvék, fogparancsot nyujta át neki, jelentve, hogy ő van megbízva a' jaëni börtönbe leendő szállításával. Donna Concha 's anyja a' Murviedro' véletlen megjelenése miatti első ijedségökben elősiettek, 's Don Caesart karjaik közé szoríták. Alig hallá azonban az ellen' szavait Donna Concha, az atyja' átellenében gúnynyal 's dölyffel állóét: sebtén oda lön. Néhány pillanat mulva, mig Don Caesar a' fogparancs' valódiságát kétségesítőleg vitatá, 's vonakodék követni az azt meghozót, újra elővillant Donna Concha. Ritka lélekjelenléttel rohant vala ki, összegyűjtendő a' hűbéreseket 's gyármunkásokat, most pedig intésével ügyesen érte-

síté atyját, mi szerint azok parancsát várva, fegyverben állnak mindnyájan a' ház előtt.

Laovedra új bátorságot vőn, 's a' legmerészebben ellene szegült a' fogparancsra vonatkozó engedelmességnek, kinyilatkoztatván, hogy kényszerítés' esetében részéről erőszaknak erőt gördítend elejébe.

Murviedro pillanatra határozatlannak tetszett; azonban pisztolyt ragadván, az előtte álló Don Caesarra robbantá, ki legott élet nélkül rogygyant vérebe. Neje ájultan esett Donna Concha' karjai közé.

„Ave Mária! a' boszú szép volt; valahára kostolhatom!“ kiálta Murviedro, 's meghajolt ellene felett, újáról a' gyűrűt letépni, mellyet az ő gúnyjára viselt.

„Öljétek meg a' gyilkost, a' tolvajt, le vele!“ sikoltott Donna Concha, ájult anyját még mindig karjai között tartó.

„Tolvaj nem vagyok! — szolt büszkén 's hidegen Murviedro — E' gyűrű engem illetett. De ám legyen azért, árát megfordítom.“ 'S egy érszényt, aranyokkal tömöttet, lökött Donna Concha' ölébe, mire kirohant, 's ménjére szökkenvén, lovagival együtt könnyedén elvágtatott.

Don Caesar' halála, 's a' mi ezt követé, pillanat' müve volt... mindnyájan leveretve... eszébe sem jutott senkinek Murviedrot elfogni.

A' nemzeti felekezeti 's afrancesadok közti gyűlölség' ezen első kitörése Jaëben 's az egész tájékon mély bényomást tett; ezt azonban annyi fontos, véres 's keserves események követték, hogy egyes ember' halálának emléke általuk csak hamar feledékenységbé tolatott.

Az óta, hogy Don Caesar Murviedro' keze által oda lön, két esztendő folyt el; özvegye alázattal hódult sorsának, 's gondolatai a' gyilkos elleni gyűlölség nélkül szévedeztek a' múltan. Nem így Donna Concháéi. Ő atyját sokkal gyermekiebben, mondhatnók: sokkal ki-záróbbilag szerette, hogy sem ifju, lángzó

szívét a' boszúgondolat ellenállhatlanul el ne foglalta volna. Spanyolhon' hō napja Donna Concha' szépségét korán kifejté, 's a' szerfeletti csapás, melly fiatal éveit megkeserítette, lelkét hamar megérlelé. Tűzteljes fekete szemei még elfogulatlanul tekintének szét ugyan, de az életet már is komolyan tudta venni, 's így pillanatait nem igen varázslák el számos imádóinak, kik a' tizenöt éves lyány köré tolakodtak, szépsége 's külső jelességei, midőn ő inkább lelköket akará ki-ismerni, 's jellemöket vizsgálta. Anyja' minden kérései' 's tolakodása' daczára, ki e' háborús 's nyugtalanságokkal teli korban örömet talált volna védőt lyánya' részére, a' kezét kérő mindenik mayorazgo' (így nevezik a' nemesek' legnagyobb fiait; a' majoratus birtokosokat) kívánságát megtagadá. „Ők nekem igen hiuk és balgák,“ mondani szokta, ha szó lön ezen urakról. Az ifju hadi tisztet, kik kérők voltak, átellenében igen uralkodni vágyóknak, 's előljáróikkal szemben igen engedékenyeknek találta, 's zsarnoki' 's rabszolgai' nyomoruságos elegyének nevezé őket. A' kereskedők, úgy véle, lelkök' nyugalmát abban helyezék, miként számolhassannak nyereségre; egy pár réal után, 's neki kiállhatlanok voltak.

E' közben Donna Conchát anyja naponnan unszolá, hogy határozza magát férjhez menetre, 's válasszon.

„Engedd még nálad maradnom, anyám!“ felelé egykor. „Nyugalmunkat senki sem fenyegeti; két év óta sokat tanultam. Soha sem lehetek nője, kit nem szeretek, 's nevez csak egyet kérőim közül, ki szerelmemet megérdemelné.“

„Tartományunk' minden nemes ifjai lábaid előtt.“

„De szeretnek-e ők? melyikök ismer 's ért engem? ki találja el közülök gondolatimat, ki biztosa érzelmimnek? Minden lehető szerelem van beonök.... pénzem- 's fiatal arczom-

hoz. De mind e' korán enyészhetik, 's akkor mi fog történni szerelmökkel? — Ezekhez járul aztán, hogy már van is jegyesem, kit én úgy szeretek....“

„S ki az?“ kérdé a' fájdalomason meglepett anya. Donna Concha hallgatólag fejét rázintá.

(Vége közelebről.)

K. M.

Erdélyi könyvsajtók' munkálatai' ismertetése.

I.

Kulcstár, a' mérőedények' különböző jugerumokhoz, quadrat ölekekhez való törvényes egyeztetéséről, mellyben foglaltatnak: 1. Fertály, félkupa, kupa, kisvéka, nagyvéka, p. vagy b. mérő, bányai öregvéka. (köből) 2. Mészely, icze, pint, nagyvéka, pozsonyimérő. (kila) 3. Közértelemhez alkalmazott mérés' mesterségéről. Belső külső telkek' conscriptiojára, osztályos pereknek, csere-vásároknak igazságos élintezésére használható. — Minden birtokos hazafiaknak, polgároknak, mezeigazdáknak, helységbiráinak, communitásoknak, az értelmesebb gyermekek' oktatásokra különösen ajánlandó. — Készítette Tóth Mikolai István, kir. p. fisco dir. irnok. 1836. Kolozsvártt, a' kir. lyceum' betüivel 1839. 4ed r. 76 l. Találtatik Kolozsvártt, magánál a' szerzőnel; ára bekötve 2 f. ezüstben.

Ezen könyvnek czíme szinte mutatja tartalmát is; de becsét teljesen csak használata fogja bébizonyítani. A' szerző gyakorlatilag esmérven a' két testvér hazában véghezvitetni szokott törvényes munkálatoknak hibáit, 's káros következéseit: egy vezér könyvet akart kezökbe adni azoknak, kikre rendszerint az ilyen munká-

latok bizatnak. Fő törvény- és kormányzések melletti irnokok, megyei assessorok, városi osztóztatók, földbirtokosok és földmivelők, eladók, vásárlók és cserélők kalauzul vehetik tehát kezökbe ezen hasznos könyvet. Kik jószágok' összeírására, elbecsülésére először bocsáttattak ki; vissza gondolván az elkövetett hibákra, 's ezen könyvből ráismervén a' folyvást követett rossz szokásokra is: érezni fogják illy nemü munkának a' magok idejökbeni hijányzását; az ifjak pedig, kik törvényes pályára készülnek, tetemes könnyítésöket találандják. Nem tanítják ezeket rendesen az oskolákban, 's csak gyakorlatból jöhetnek belé; és ez avvagy nem szinté oda megyen-e ki, mint az orvoslást csak gyakorlástól kezdeni? Jaj lenne az első betegeknek! De megsinlik birtokosok is a' kezdők általi összeírásokat és becsléseket. Egy éltés nyugalmaszott fiscalis irnok készítvén ezen könyvet, nem kell új nyelvet kívánni tőle, de néhol a' dolog' természete sem engedhette meg; tekinteni kellek inkább azon izzasztó és unalmas munkát, mellyel a' temérdek számításat kívánó táblák készülnhettek. Nem is gyönyörűségre, hanem haszonvételre készült ezen könyv 's mint illyen ismertetést és ajánlást érdemel.

s.

Könyvismertetés.

Az erdélyi bányászatnál alkalmazott királyi tartományi bányamérnök Grimm János egy igen jeles és közhasznú kézi könyvvel ajándékozta meg az illető közönséget. „A' gyakorlati bányaművelés' előadása“ ez, melly a' közelebbről elenyészett évben, Bécsben Gerold Károlynál, 13 rézmetszetü képekkel, német nyelven, csinos és hibátlan nyomtatásban megjelent. Igen nevezetes hiány pótolva ezen munka által; 's hogy az, melly náluuk maga nemében leg-

első, a' szerzőtől származott, — ki e' honba kívülről rendeltetett, — valamint a' szerzőre nézve csak dicséretes, úgy reánk honfiakra nézve méltó szemrehányás. A' szerző már többször megbizonyította, hogy a' honi bányászati szorgalom' előmozdítását nem csak szívből ohajtja, de a' hol lehet lelkesen eszközteni is akarja; tudja és akarja ezt a' jobb rész méltánylani, melly a' szerzőt olly szives örömmel nevezné honfitársának. Fogadja e' jelen munkájáért is a' köszönet' és méltánylat' szavát, 's ha felsőbb elrendeltetésből e' hazát majd elhagyni kénytelen lessz, lebegje lelkét azon gondolat körül, hogy az erdélyiek' emlékében soká élni fog! —

Maga a' munka az erdélyi bányászoknak, különösen a' nagyági királyi bányászoskola' növendékeinek van ajánlvá; melly körül a' szerző magát sok tekintetben érdemesítette. Az előszón kívül, hét főrészből, 's egy függelékből áll. Az első főrészből rövid hegytani ismertetést foglal magában, a' második az érczkutatásról, a' harmadik a' tulajdonképpeni bányaművelésről, a' negyedik a' szállításról, az ötödik a' bányaművelés' bátorságosításáról, a' hatodik a' bér munkási személyzet' elrendezéséről, a' bér fizetéséről 's a' felügyeletről, a' hetedik a' külső feldolgozásról, az az, a' bányából kiszállított nyerstermények' kikészítéséről szól. A' függelék az arany-'s cziinnabormosást adja elő.

Mi magát a' munka' rendszerét illeti, kis sé különösnek tetszik, hogy a' hegytani ismertetést, melly tulajdonképpen csak előkészítő bevezetés gyanánt jelenhetett volna ezen munkában meg, mint a' gyakorlati bányaművelés' első főrészt adja elő. Ugy látszik, szerző e' tekintetben Deliust*) követte. Célirányosb lenne továbbá, ha a' bányaművelés' bátorságosítása

*) Anleitung zu der Bergbaukunst, von Chr. Fr. Delius k. k. Hofrathe etc. Wien k. k. Staats Druckerei. 1806.

mindjárt a' bányaművelés' előadása után, 's a' bér munkát illető rész, a' külső feldolgozás után adatott volna elő, mindazon szabályokkal, mellyek a' technicali résztől különböző gazdasági felügyelést érdeklik.

Tartalomra nézve, a' mellett, hogy a' felvett tárgyak könnyen érthetőleg, különös tárgy ismerettel, 's eléggé kimerítve adatnak elő, kitünő érdeme a' szerzőnek abban áll: hogy az erdélyi bányászat' 's hegyalkotási jelenések' sajtóságaira mindenütt figyelmet fordított, melly által ezen munkáját nem csak a' bányászgazdákra, 's magángazdasági tisztekre, hanem a' bányászati közigazgatás' tisztjeire, 's minden tárgykedvelőre nézve hasznos kézi könyvvé tette.

Ohajtandó, hogy a' szerzőnek az erdélyi bányászati vidékekről időnként beadott hivatalos tudósításai is minél előbb világot látnának. A' mi egyébiránt sajnálatot érdemel, csak az, hogy a' szerző honi nyelvünkben annyira, hogy munkáját magyar nyelven adhatta volna ki, nem jártas; de ezen, jó fordítás által lehetne segíteni, a' magyar literatura' nem csekély hasznával. *)

Literaturai Jelentés.

Az előre jelentve volt időpontban elhagyá a' sajtót e' czímű munka: Unitaria vallás' történetei Erdélyben. Összefüggve Er-

*) Azokat, kik ennekutána a' Nemzeti Társalkodó' számára könyvismertetést küldeni szivesek lesznek, tisztelettel kérjük: méltóztassanak az ismertetendő könyvek' czímeit úgy a' mint eredetileg iratták, 's egyszersmind azok' lapjainak számát és árát is közölni.

Szerkesztőség.

délyben lakott, vagy lakó több népek' vallásai-val 's keresztény felekezetekkel eredetétől kezdve időszakunkig. Irta Ar. rákosi Székely Sándor. Kolozsvártt az unitariusok' fő oskolájában hittan' és ahhoz tartozó tudományok 's napkeleti nyelvek' rendes köz oktatója, 's egyházi fő jegyző. Kolozsvártt, a' királyi lyceum betűivel. 1839. 8. r. Az Előszón kívül 213 lap: Bolti ára 2 forint pengő pénzben.

1839 a' czimlapon, úgy hiszszük, azért áll: mert a' munka mult esztendőben kezdett ugyan nyomtatni, de nyomtatása a' végén megemlített ok miatt csak a' jelenben végezethetett el. Egyébiránt fő szakaszi czímek a' munkában, ennek tartalmát különösebben jelelők, imezek: Előértekezés: Az Erdélyben lakott népek' vallásaiokról, eredetüktől kezdve a' XVI. századig. (Itt szó van a' zsidók, dákok, góthok, húnok, avarok, magyarok, valdiak, albigaiak és huszszitákról). Tovább: I. Időszak: A' reformatio, 's avval együtt az unitaria vallás' eredete és terjedelme Erdélyben a' XVI. században. — II. Időszak: Az unitaria vallás' történetei Erdélyben a' XVII. században. — III. Időszak: Az unitaria vallás' történetei a' XVIII. és XIX. századokban.

Végre függelékképpen: Némelly elenyésztett unitaria eklézsiák' pappjai és oskolatanítóinak névsora. — Lengyelhoni unitaria szentegyház' történetei a' XVI., XVII. és XVIII. századokban. — Az unitaria vallás' rövid története több külsországokban: I. Nagybritanniában. II. Skócziában. III. Irlandban. IV. Genevában, Gibraltárban, Párizsban. V. Keleti Indiában. VI. Éjszaki Amérikában.

Szerkesztőség.